

Steenuilen in Drenthe

Martijn Snijder (regio-coördinator STONE-Drenthe)

foto's: ???

Tot voor enkele jaren was er weinig bekend over de actuele verspreiding van de steenuil in Drenthe. Er waren wel oude gegevens over de jaren 1975-1979. Die spreken over een gemiddelde dichtheid van 0,07 broedparen/100 hectare, gemeten over de hele provincie; in relatief besloten gebieden in Zuidwest-Drenthe, bijvoorbeeld rond de plaatsen Dwingeloo en Ruinen bereikte de steenuil in die periode een dichtheid van 2,2 paar/100 hectare. De omvang van de Drentse populatie werd destijds geschat op maximaal 180 à 190 paar. Na de zeker in het noorden des lands strenge en sneeuwrijke winter van 1978-1979 zal dat aantal vermoedelijk beduidend lager hebben gelegen; in 1979 bleek ook een aanmerkelijk deel van de uit eerdere jaren bekende steenuilterritoria in een goed onderzocht deel van de Betuwe niet langer bezet (Fuchs en Van de Laar, 2010).

Het duurde tot 1997 dat er dank zij de inspanningen van Hein Bloem, een der oprichters van STONE en tot voor enkele jaren STONE-regiocoördinator voor de provincie Drenthe, weer wat gegevens over de aanwezigheid van steenuilen in de provincie beschikbaar kwamen. In 2001 waren hem in de provincie 65 locaties met nestkasten bekend; in een aantal gevallen lagen die locaties dicht bij elkaar zodat hier niet van territoria kan worden gesproken. In 2007 werden er 36 nestkastlocaties opgetekend met in totaal 33 broedparen. Vermoedelijk betreft het hier een onderschatting, gezien het feit dat in hetzelfde jaar alleen al in Zuidwest-Drenthe 32 broedparen werden vastgesteld (zie verder). Het was duidelijk dat nadere inspanningen nodig waren om een completer beeld van de actuele situatie wat betreft de verspreiding van de steenuil in de provincie te krijgen. In dit artikel wordt uiteengezet hoe de steenuilbescherming in Drenthe na 2007 een nieuwe impuls kreeg, en tot welke resultaten dat tot nu toe heeft geleid.

Het is 4 mei 2007. Ik ben samen met Sarah Schipper in een vogelkijkhut bij de Westerbroekstermadepolder (stroomgebied van de Hunze, Groningen) Geoorde futen aan het fotograferen wanneer Anne van der Zijpp, voorzitter van de vogelwerkgroep IVN Eelde/Paterswolde binnenkomt. We komen al snel te praten over de situatie rond de steenuilen in Noord-Drenthe. Anne nodigde ons uit om die avond samen met wat andere vogelaars en Hein Bloem (in die tijd voorzitter van de Stichting Steenuilenwerkgroep Drenthe), te praten over de toekomst van de steenuil in Noord-Drenthe. Meteen deze avond hebben we een Werkgroep Steenuilen opgericht met het doel de populatie Steenuilen in het noorden van Drenthe in kaart te brengen.

Bijschrift Bijschrift Bijschrift. Foto: ??? ???? ?

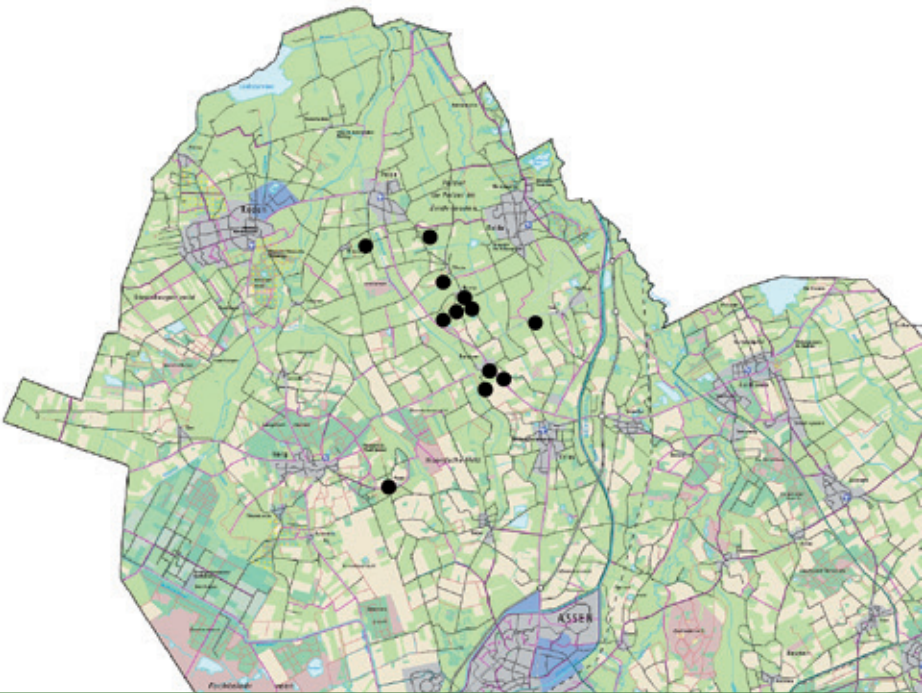

Noord-Drenthe

Bij het opzetten van onze activiteiten in dit deel van de provincie hebben we dankbaar gebruik gemaakt van de kennis en ervaring van Fred van Vemden, medeoprichter van “Vogelwacht Uffelte en omstreken”. In september 2007 zijn we door Fred rondgeleid door zijn werkgebied waar hij al geruime tijd actief was met de praktische steenuilbescherming. In feite leerde hij ons het steenuillandschap te ‘lezen’ tijdens deze rondrit. Als eerste activiteit zijn we nog dat zelfde najaar gestart met het schoonmaken van alle bekende nestkasten in de omgeving Eelde (Noord-Drenthe). Tijdens deze schoonmaakronde troffen we slechts in een kast een steenuil aan. In een groot deel van de overige kasten bleken spreeuwen te hebben gebroed. Spreeuwen voeren enorm veel nestmateriaal aan. Om deze kasten weer geschikt te maken als broedplaats voor de steenuil dienen zij na het broedseizoen te worden schoon gemaakt.

De volgende stap in ons actieplan was het vaststellen van nog door steenuilen bezette territoria. Uit de laatste jaren waren slechts enkele, niet gedocumenteerde waarnemingen bekend. Het was onze bedoeling om in de nabije omgeving van deze bezette territoria meer kasten te gaan plaatsen. In het vroege voorjaar van 2008 zijn wij in de omgeving van Eelde begonnen met inventariseren door middel van het afspelen van de territoriumroep van de steenuil.

Uiteraard wachtten we de resultaten van het eerste broedseizoen 2008 met spanning af. Zouden we steenuilen in de kasten aantreffen? Er waren na onze schoonmaak per slot van rekening voldoende nestplaatsen beschikbaar. Ons geduld werd behoorlijk op de proef gesteld. In eerste instantie vonden we alleen nesten met jonge spreeuwen of zelfs jonge koolmeesjes. Des te verheugender was het dat we uiteindelijk toch nog een op 2 eieren

	2008	2009	2010	2011	2012
Bewoonde kasten	1	3	7	7	9
Mislukt	0	1	3	3	4
Aantal eieren	2	10	22	31	37
Gemiddeld/kast	2,0	3,3	3,1	4,4	4,1
Aantal jongen	1	8	9	12	15
Gemiddeld/kast	1,0	2,7	1,3	1,7	1,7

Tabel 1: Resultaten Noord Drenthe. (van de periode voor 2008 zijn geen gegevens bekend)

broedende steenuil aantreffen. Slechts een van deze eieren is uitgekomen. Het jonge steenuiltje werd van een ring voorzien en is voorspoedig uitgevlogen. Dank zij dit eerste – zij het bescheiden succes – voelden we ons voldoende gemotiveerd om de volgende jaren door te gaan met de bescherming van de steenuil in Noord-Drenthe.

Financieel ondersteund door Vogelbescherming Nederland en de Nationale Postcode Loterij zijn we nieuwe nestkasten gaan maken; in de dorpen grenzend aan de broedlocaties werden op geschikte locaties 3 à 5 nestkasten opgehangen, meestal twee à drie binnen een potentieel geschikt geacht gebiedje. Ook hebben we vijf erven steenuilvriendelijker ingericht. In samenwerking met Landschapsbeheer Drenthe en de bewoners hebben we daartoe ‘plannen op maat’ gemaakt. Daarnaast hebben we zestien basisscholen bezocht voor een presentatie over de steenuil, gevolgd door een speurtocht waarbij de kinderen in de huid van de steenuil moesten kruipen. Dit alles om kinderen, en via hun ook hun familie en anderen meer voor de steenuil te interesseren en bij hun omgeving te betrekken.

Onze inspanningen bleken niet voor niets te zijn gedaan. In 2008 stelden we nog 4 territoria vast, in 2012 leverde de voorjaarsinventarisatie 13 territoria op. Parallel nam ook het aantal door steenuilen bewoonde nestkasten toe. In enkele dorpen, waar tot dan geen broedgevallen bekend waren, werden steenuilen (opnieuw) tot broeden verleid. Op basis van de ringgegevens konden we in 3 gevallen vaststellen dat een broedend vrouwtje eerder in ons eigen gebied als nestjong was geringd, in een geval zelfs op niet meer dan 500 meter afstand. Niet alle steenuilen blijven echter zo dicht in de buurt: in

2010 kwamen wij in een der kasten voor het eerst een broedend vrouwtje met ring aan. Het bleek te gaan om een steenuil die in 2009 door Fred van Vemden op 40 km afstand in Ruinen werd geringd.

In 2012 konden we al met al in 9 van de inmiddels circa 100 geplaatste nestkasten broedende steenuilen noteren, met 15 uitgevlogen jongen als resultaat (zie tabel 1). Het aandeel mislukte broedsels in de nestkasten was echter opvallend hoog. Bij 3 van de 4 in het laatste onderzoeksjaar mislukte broedsels waren de jonge steenuilen ineens verdwenen. Zeker in twee gevallen hebben we

sterke aanwijzingen dat de steenmarter hier voor verantwoordelijk was. Inmiddels hebben we een deel van de kasten vervangen door zogenaamde “martervrije kasten”. We hopen zo in 2013 het aantal mislukte broedgevallen te beperken.

Sinds dit jaar plannen we onze bezoeken aan de nestkasten volgens de in het boek “Handleiding broedbiologisch onderzoek Steenuil” (van Harxen en Stroeken, 2010) beschreven methode. Dit houdt onder meer in dat we de jonge steenuilen op twee momenten wegen en eventueel meten, nl. kort na hun geboorte en na circa twee weken, als zij ook

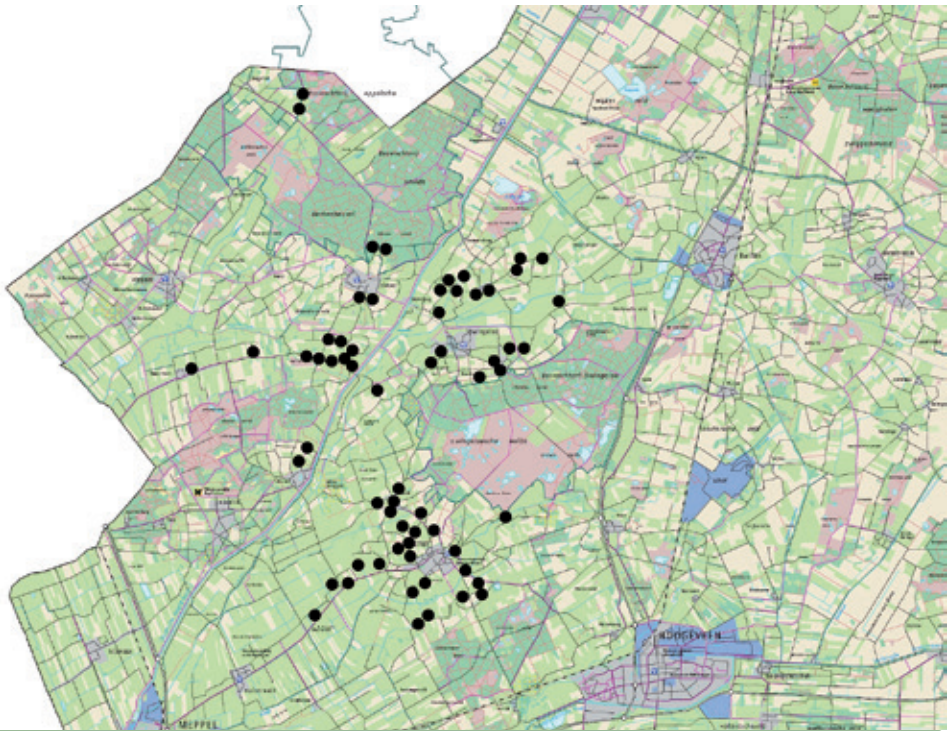
kunnen worden geringd. Dit levert belangrijke informatie om de leeftijd en conditie van de opgroeiende uiltjes te kunnen beoordelen. Dezelfde publicatie gebruiken we ook bij het determineren van de aangetroffen prooien, die bovendien worden gewogen; zo verkrijgen we een mooie indicatie van het voedselaanbod in het betreffende broedseizoen. Ten slotte beoordelen we niet uitgekomen eieren op eventuele afwijkingen, en gaan we na of ze bevrucht zijn geweest.

Zuidwest-Drenthe

Vanaf 2001 was Fred van Emden met zijn Steenuilenwerkgroep actief in het werkgebied van de Vogelwacht Uffelte. In de loop der tijd wist hij door middel van het plaatsen van nestkasten aan steeds meer steenuilen rond Uffelte een potentieel geschikte broedplek te bezorgen. In de loop van

het 1e decennium van deze eeuw konden tijdens de reguliere inventarisatierondes in het vroege voorjaar op steeds meer plaatsen roepende steenuilen worden vastgesteld. Er zat duidelijk groei in de lokale populatie. De gestage toename van het aantal vastgestelde broedgevallen in de geplaatste nestkasten (n = ca. 180) was geheel in lijn met deze vaststelling (tabel 2).

Tabel 2 laat zien dat het aantal bewoonde kasten in acht jaar tijd is gestegen van 4 (met in totaal 12 jonge steenuilen) naar 46 bezette kasten in 2008 (met 106 jonge steenuilen). Daarmee waren Fred en de Steenuilenwerkgroep Uffelte jaarlijks verantwoordelijk voor circa 2/3 van alle bekende succesvol uitgevlogen steenuilen in Drenthe. Na Fred’s overlijden in december 2010 werd diens rol overgenomen door Jos van Luit en Erwin Bruulsema.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bewoonde kasten	4	13	15	21	28	27	32	46	45	46	51	49
Mislukt	0	1	6	4	10	5	8	14	17	14	6	9
Aantal eieren	16	50	59	80	113	112	119	185	150	190	187	183
Gemiddeld/kast	4	3,8	4	3,8	4	4,2	3,7	4	3,3	4,1	3,7	3,7
Aantal jongen	12	34	31	50	57	74	86	106	75	108	143	122
Gemiddeld/kast	3,0	2,6	2,0	2,4	2,0	2,7	2,7	2,3	1,7	2,3	2,8	2,5

Tabel 2: Resultaten Vogelwacht Uffelte e.o.

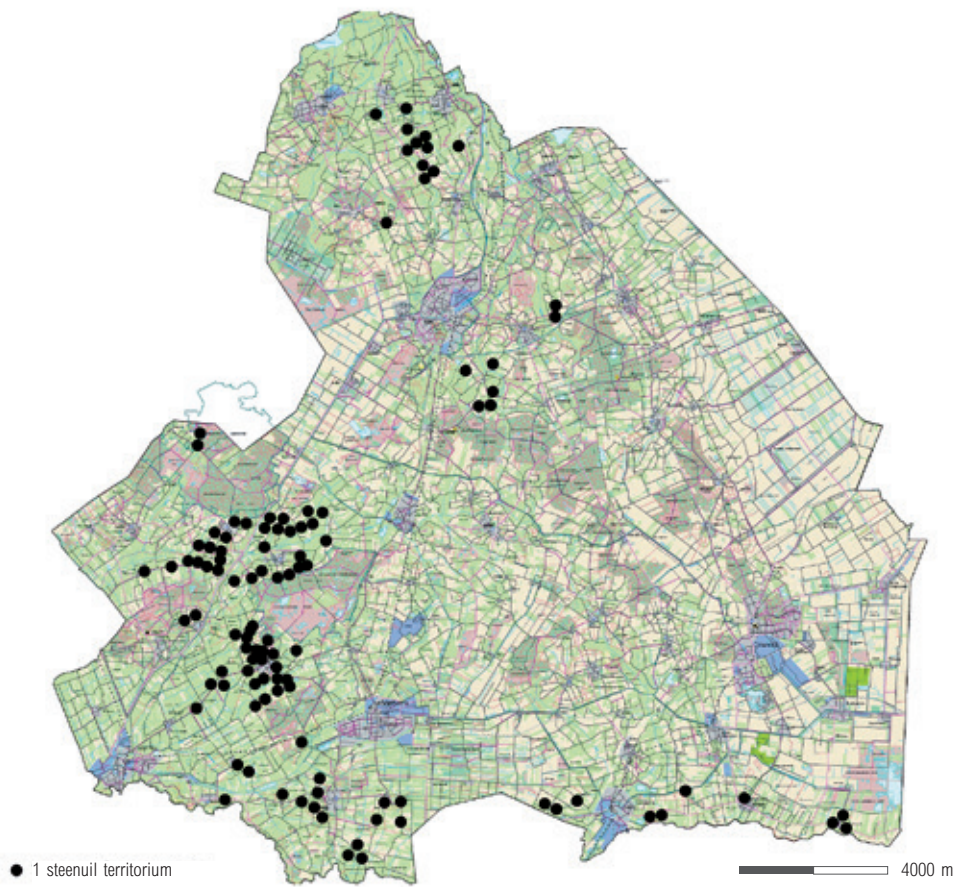

Drenthe totaal

In september 2008 droeg Hein Bloem de leiding van zijn Stichting Steenuilenwerkgroep Drenthe, en daarmee ook zijn functie als regio-coördinator van STONE over aan de schrijver van dit artikel. Inmiddels houden zich zo'n 50 vrijwilligers bezig met de steenuilenbescherming in Drenthe. Dank zij hun inzet kunnen we ons voor de provincie als geheel verheugen in een toename in het aantal in nestkasten geregistreerde broedgevallen, zoals weergegeven in tabel 3. In geheel Drenthe worden nu ca. 380 nestkasten gevolgd, dat wil zeggen circa 90 buiten de in dit artikel beschreven gebiedsdelen.

De actuele steenuilenstand in Drenthe

Dank zij de gezamenlijke inspanningen van de Drentse steenuilvrijwilligers kunnen we nu ook een beter beeld geven van de omvang van de populatie steenuilen in de provincie. In 2009 werd het totaal aantal territoria geschat op 90 à 140; een jaar eerder bedroeg het aantal 'zekere' territoria in ieder geval 92. Op basis de meest recente gegevens, bijeengebracht door een groeiend aantal vrijwilligers, weten we dat er anno 2012 met zekerheid 115 bezette territoria zijn op ongeveer 50% van de oppervlakte; ongetwijfeld zal hier nog een aantal territoria zijn

	2008	2009	2010	2011	2012
Bewoonde kasten	64	69	75	79	83
Mislukt	17	23	20	10	15
Aantal eieren	239	245	289	293	316
Gemiddeld/kast	3,7	3,6	3,9	3,7	3,8
Aantal jongen	153	136	175	211	220
Gemiddeld/kast	2,4	2,0	2,3	2,7	2,7

Tabel 3: Resultaten Provincie Drenthe. (van de periode voor 2008 zijn geen resultaten bekend)

gemist. In ongeveer 25% van de provincie leverden inventarisaties geen steenuilen op, maar zeker in dun bewoonde gebieden kunnen steenuilen zich makkelijk aan waarneming onttrekken. Gelet op landschappelijke kenmerken verwachten we in de (niet onderzochte) rest van Drenthe nog zeker enkele tientallen locaties met steenuilen. Alles in beschouwing genomen lijkt een schatting van 145 tot 190 territoria aannemelijk. De schatting van 2009 lijkt daarmee aan de lage kant te zijn geweest. Gezien de toename in het aantal 'zekere' territoria in beide best onderzochte delen van de provincie hebben we ongetwijfeld ook te maken met een reële toename van de Drentse steenuilenpopulatie. De komende jaren hopen we de verspreiding van de steenuil nog vollediger in beeld te krijgen.

Literatuur

- Fuchs, P. en J. van de Laar, 2010. **Steenuilen in een veranderend Landschap**. De Levende Natuur 111 (5): 198-204.
- Harxen, R. van. Op stap met Fred van Emden. Athene 12 (2010): 67-72.
- Harxen, R. van en P.Stroeken, 2010. Handleiding broedbiologisch onderzoek Steenuil, 51 pp.

www.steenuildrenthe.nl